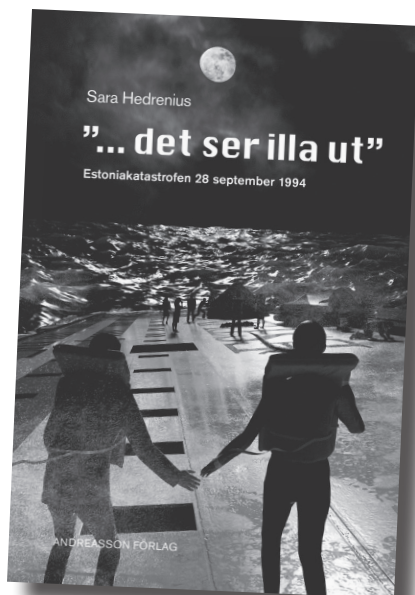

*”...det ser illa ut”:
Estoniakatastrofen 28
september 1994*

Eric Rådstam från Instagramkontot *En tragedi i Östersjön* och YouTubekanalen *Estoniaveckan* har recenserat en överlevandes självbiografiska bok om Estoniakatastrofen. Huvudfokus ligger på en utvärdering utifrån författarens förhoppning om att fakta om händelsen behöver redas ut och bli rätt.

NÄR DET SLÄPPS NÅGOT NYTT om Estoniakatastrofen eller något annat som har med den tragiska händelsen att göra är jag snabb på att läsa, titta eller lyssna på vad det än är. Den här boken förbeställde jag och fick hem i brevlådan den 30 september 2022.

Senast en bok kom ut om Estoniakatastrofen var 2015 då Stefan Torssell släppte sin bok *M/S Estonia – Svenska statens haveri*. Den boken var dessutom den första jag läste efter att ha sett Henrik Evertssons dokumentär *Estonia – fyndet som ändrar allt*. Efter att ha läst Torssells bok blev jag väldigt upprörd. Den förde fram flera olika påståenden om Estoniakatastrofen som jag inte tidigare känt till. Till exempel att Carl Bildt skulle ha påstått att bogvisiret var orsaken till katastrofen redan morgonen efter katastrofen.

Jag tyckte att det lät märkligt och väldigt konstigt om det skulle stämma. Under 2022 kollade jag upp det hela och fann inget stöd för påståendet någonstans. Jag tittade

igenom alla gamla nyhetssändningar jag kunde hitta men fann verkligen ingenting. Jag skrev om detta i *Estonia-gruppen* på Facebook och författaren Stefan Torssell, som är med i gruppen, erkände att det var ett misstag. Uppgiften om Bildt hade han missat att kontrollera innan han återgav den. Det stämde helt enkelt inte. Efter det blev jag mycket mer kritisk till den boken.

Efter det har jag förkovrat mig ännu mer i böcker, litteratur, rapporter och allt möjligt som rör Estoniakatastrofen. ...*det ser illa ut* har jag läst från pärm till pärm på bara några dagar och detta är mina tankar om boken.

Jag vill börja med att säga att jag hyser stor respekt för Sara Hedrenius och hennes personliga upplevelser både under och efter katastrofen. Det är inte hennes upplevelser jag är här för att recensera.

Med det sagt så medverkade Sara Hedrenius i TV4 nyhetsmorgon den 25 september 2022 och berättade där om sina upplevelser från natten och även om boken som skulle släppas den 28 september, på årsdagen. I intervjun sade hon att boken skrivits för att "*historiebeskrivningen [sic] kring den här händelsen måste bli mer rätt*".

Det var ett citat som jag tog fasta på. När det gäller Estoniakatastrofen florerar det ju många rykten, olika påståenden och missuppfattningar.

Att en person nu ville sig se till att informationen kring Estoniakatastrofen blir mer rätt lät väldigt bra och hoppfullt i mina öron. Särskilt med tanke på en del missvisande påståenden jag noterat sedan tidigare i exempelvis *Svenska statens haveri*. Boken skulle dessutom ha lästs igenom av ett antal experter som har bidragit med sin kunskap så att det skulle bli rätt på riktigt.

Sara Hedrenius överlevde alltså Estoniakatastrofen och blev tillsammans med Kent Härstedt känd i media eftersom de på en sjunkande Estonia kom överens om att äta middag tillsammans i Stockholm om de överlevde, vilket de också gjorde.

Hon har tidigare skrivit en bok om krishantering, vilken hon nu jobbar med. ...*det ser illa ut* är, vad jag förstår, hennes första egna bok som handlar om hennes personliga upplevelser av katastrofen.

Boken är uppdelad i nio kapitel som alla behandlar en viss del av antingen själva katastrofen eller efterspelet. De första tre kapitlen handlar delvis om hennes upplevelser av själva katastrofnatten och räddningen, men de handlar till största delen om ytbärgarnas och den övriga räddningspersonalens upplevelser. Hon har träffat flera av de personerna som larmades mitt i natten och fick ta sig till respektive helikopter och bege sig ut mot mitten av Östersjön. De är starka berättelser om människor som kastades in i den största civila fartygsolyckan sedan andra världskriget i Europa.

Hon skriver även om personalen på de andra färjorna som kom till Estonias förlisningsplats efter att fartyget hade försvunnit från ytan. Mariellas kapten Jan Thore Thörnroos är med och berättar om sina minnen från natten.

De är starka berättelser om människor som kastades in i den största civila fartygsolyckan sedan andra världskriget i Europa.

Det är starkt att läsa om hur maktlösa de kände sig ombord på fartygen när det visade sig vara nästan omöjligt att rädda de nödställda ur det cirka 10-gradiga vattnet.

Kapitlet om ytbärgarna och de övriga som var ute för att rädda liv på natten var väldigt gripande och intressant att läsa. Deras historier har inte fått lika stor plats i media genom åren. Det var hedervärt att deras historia fick plats i boken.

Kapitlet "Räddning och drama i luften" kan vara det bästa kapitlet i boken, eftersom det mig veterligen inte har berättats på det här sättet tidigare.

Kapiteln som kommer efteråt behandlar till stor del katastrofens efterspel. Beslutet att inte bärga omkomna finns med liksom de påstådda militärtransporterna. Det är ju två av de stora stora "ämnena", eller hur man ska benämna det, som har haft med efterspelet av katastrofen att göra.

I kapitel fyra fastnade jag för hennes beskrivning av hur hon, efter Henrik Evertssons dokumentär *Estonia - Fyndet som ändrade allt*, tyckte att det hela kändes obehagligt. Kunde allt som påstods i dokumentären verkligen vara sant?

Att jag fastnade för hennes beskrivning var för att det var precis så jag en gång i tiden kände efter att ha sett dokumentären. Jag undrade också om allt verkligen kunde stämma, vilket ledde till att jag började göra egna efterforskningar. Jag upptäckte Estoniasamlingen på Riksarkivet på nätet och allt material som finns där – större mängder av underlag än någon sund människa kan vara intresserad av på detaljnivå.

Kommande kapitel läste jag noggrant eftersom det är just i efterspelet av katastrofen som det florerar så myck-

et rykten. Det är viktigt att hålla tungan rätt i mun. Jag kommer att ta upp några exempel på vad jag tyvärr saknar i boken.

En händelse som är central i förslingsförloppet är när rampen öppnades. Hur länge den var den öppen och så vidare. Det är en snårig del av händelseförloppet, verkligen. Men den är som sagt väldigt central eftersom hela det officiella scenariot bygger på det.

Här är det viktigt att det blir rätt, så häng med mig nu.

Jag tänker tillbaka på det Sara Hedrenius sa om att "historiebeskrivningen måste blir rätt".

Hon återger Henrik Sillastes, systemtekniker, vittnesmål om att det kommer in vatten på rampens båda sidor. När slagsidan inträffade befann han sig på däck 0, under maskinrummet, och åtgärdade ett problem med vakuumsystemet. Det han ser i monitorn i kontrollrummet ser han *efter* att slagsidan är ett faktum. Han tar sig till maskinkontrollrummet på grund av slagsidan. Även den

tredje maskinisten Treu säger att vatten kom in på sidorna av rampen i senare förhör. I tidiga förhör säger han dock att vattnet inte kom på in på sidorna av rampen utan från fören. Och han vittnade om mycket vatten.

Tyvärr nämner Sara inte den tredje personen som befann sig där. Det var motormannen Hannes Kadak. Kadak blir förhörd ett antal gånger och han säger bland annat att det är mycket vatten på bildäcket. Det är i "personbils-höjd" och han nämner även att han ser vågor på bildäck.

Inte heller nämns Treus tidiga förhör. Där säger han bland annat att vatteninträngningen från fören var enorm. Vatten stänker upp på kameran. Han nämner inget om rampen. Faktum är att varken Treu eller Kadak nämner rampen alls i sina tidiga förhör. Varken öppen eller stängd. Dock nämner båda mycket vatten.

Vad de såg blir naturligtvis en tolkningsfråga. Att inte nämna rampen alls kan naturligtvis tyda på att den inte syntes då den redan var vidöppen. Det blir också svårt att förklara den stora mängd vatten som tycks ha varit på bildäcket om rampen skulle ha varit stängd.

Att rampen aldrig skulle ha varit öppen är dock en viktig aspekt om man vill föra fram en alternativ förklaring till olyckan. Då måste vattnet ha kommit någon annanstans ifrån för att påverka förlisningen.

Tyvärr nämns rampens kraftiga skador endast väldigt kort i boken. Skadorna är kraftiga på rampens undersida och pekar tydligt på att rampen har fallit ned mot förpiksdäcket och skadats. Dessutom är låsen och manövreringscylindrarnas fästen i rampen avslitna. Dessa skador är väldigt svåra att förklara på annat sätt än att rampen slitits upp.

I efterhand har jag frågat Sara Hedrenius vilka dessa experter är som har läst igenom boken då de inte namnges. De är enligt henne jurister, journalister, skeppsbyggare, tidigare olycksutredare och så vidare. Dock nämner hon dem fortfarande inte vid namn.

Längst bak i boken finns en gedigen referenslista med hänvisningar till olika dokument, tidningsartiklar, utredningar, intervjuer, rapporter och så vidare. Dock saknar jag en del hänvisningar till källor när det gäller vissa påståenden och uttalanden som ska ha gjorts. Till exempel ska M/S Estonia ha utsatts för bombhot vilket ledde till en bombövning i februari 1994 när färjan hade lämnat Tallinn. Varifrån den uppgiften kommer finns det tyvärr ingen hänvisning till.

Har man som ambition att göra historien större rättvisa tycker jag att alla förhör borde ha varit med. Kanske i nedkortade varianter, men ändå. Då kan läsaren bilda sig en

egen uppfattning. Samma sak gäller rampen. Omständigheterna om den hade kunnat utvecklas om syftet är att få fakta på rätt plats.

En viktig och befogad kritik som har framförts av överlevande är att JAIC:s beskrivning av händelseförloppet inte stämmer överens med deras minnesbilder. Det tar Sara Hedrenius upp i boken. Anhöriga skickade ett brev till Mona Sahlin och påpekade detta, men fick aldrig något svar vilket är outsägligt illa. Att gruppen överlevande aldrig fick något svar från ansvarig politiker riskerade naturligtvis att spä på misstankar om att något inte stod rätt till.

Dock nämns det aldrig i boken att man återigen utredde detta under de så kallade *sjunkstudierna*. De studierna pågick under två år mellan 2006 och 2008 och genomfördes av två oberoende konsortier i Tyskland och Storbritannien. I boken ägnas bara en dryg sida åt dem och då utan att nämna vad de kom fram till.

Kortfattat fanns det en hel del slutsatser från sjunkstudierna, men det som är relevant här är att *tidslinjen justerades* efter att de överlevandes berättelser räknats in. Efter att ha analyserat vittnesmålen igen kom forskarna fram till att slagsidan inträffade cirka klockan 01:02 estnisk tid och inte klockan 01:15 som JAIC skriver i slutrapporten. Alltså senarelade man tiden för förlisningen. Tyvärr reviderades inte JAIC:s rapport på den punkten, vilket bara är att beklaga.

För vem är då den här boken skriven?

Jag skulle säga att boken är en bra översikt för den som vill veta mer om framför allt Sara Hedrenius, hennes historia och en del av hennes arbete inom krishantering.

Men även om räddningspersonalens upplevelser och berättelser i samband med katastrofen.

Den är inte till för den som vill veta mer i detalj om vad som egentligen hände, vad som har gjorts i olika utredningar och vad som går att belägga. Då finns det massvis av annan litteratur att läsa, som de olika utredningar som har gjorts.

I kapitel 4 skriver Sara Hedrenius om Analysgruppen och deras arbete och säger att deras jobb är en skatt för den som vill veta mer om vad som hände och vilka beslutades som fattades angående Estoniakatastrofen. Det håller jag verkligen med om. Deras rapport, förutom JAIC:s rapport och andra rapporter, borde vara obligatorisk läsning för den som vill sätta sig in i händelsen och dess efterspel. Analysgruppen intervjuade flera personer som fattade olika beslut i Estoniafrågan. Intervjuerna med nyckelpersonerna är väldigt intressanta och man får en bra inblick i hur man resonerade om olika beslut.

Mitt helhetsomdöme om boken är att den är intressant bok och innehåller flera intressanta aspekter, framför allt kapitel 3 "Räddning och drama i luften". Tyvärr saknas det en del stora bitar för att ge en bra helhetsbild.

Det som saknas är till exempel redogörelser för vad samtliga överlevande i maskinrummet faktiskt säger sig ha sett. Att man, vid senare studier, kommit fram till en justerad tidslinje som ligger mer i linje med vad

Den är inte till för den som vill veta mer i detalj om vad som egentligen hände.

de överlevande faktiskt berättat är inte heller med i boken.

Det finns en del småfel, men även några rena faktafel. Dock måste man vara väldigt insatt i ämnet för att upptäcka dessa.

Ett faktafel är exempelvis transkriberingen av samtalet mellan dykare och dykledare som förekommer i det sjunde kapitlet i boken. Häng med mig på ett väldigt specifikt exempel nu:

Källan till exemplet är en artikel i *Finanstidningen* i slutet av 1990-talet. Där påstås det att dykarna i december 1994 letat efter en särskild väska i en hytt på däck 6. Anledningen till att man tror det är att dykaren hittar ett namn på en adresslapp på en attachéväska och ägnar tid åt att bokstavera ägarens namn. Ägaren var en rysk affärsman, vilket uppfattades som skumt. Ägaren överlevde för övrigt katastrofen.

Min egen granskning av filmerna och dykloggarna som jag gjorde under hösten 2022, tillsammans med en medlem i Estoniagruppen, visar dock att transkriberingen är felaktig. Författaren har antingen medvetet missförstått eller hört fel. Samtalet mellan dykaren och dykledaren är bitvis väldigt otydlig, vilket helt klart kan ge upphov till missförstånd. Men det är en stor skillnad på att dykaren skulle ha uttryckt en besvikelse och chock över att väskan var öppen (som det påstods av skribenten i *Finanstidningen*) eller helt enkelt konstaterat detsamma.

Undersökningarna av hytterna på däck 6 skiljde sig inte på något sätt egentligen från hur man undersökte andra hytter på andra däck. Just det här med väskan har länge framställts som mystiskt och konstigt, men när man kri-

tiskt granskar vad som faktiskt syns på filmerna är det tydligt att inget konstigt är i görningen.

Vidare saknas det tyvärr en del hänvisningar till ett antal andra olika påståenden, vilka man får kolla upp själv om man är intresserad.

Sammanfattningsvis framkommer det egentligen inget nytt i boken. Jag uppfattar den här boken som en sammanställning av Sara Hedrenius eget sökande efter svar på funderingar hon själv har. 📖

"...DET SER ILLA UT"

ESTONIAKATASTROFEN 28 SEPTEMBER 1994

Sara Hedrenius, 2022.

Förlag: Andreasson Förlag AB

Källor och förklaringar

Analysgruppen: Analysgruppen för granskning av Estoniakatastrofen. De lämnade del 1 av sin rapport till regeringen i november 1998.

Estonia – fyndet som ändrar allt (Discovery+, Henrik Evertsson, 2020).

Estoniasamlingen på Riksarkivet, <https://sok.riksarkivet.se/estonia>

Estoniaveckan (YouTubekanal), avsnitt "Estonia – Dykningen på däck 6 och jakten på väskan" och "Estonia – Dykningen på däck 6 och andra väskan" publicerade 15:e och 22:e september 2022.

Hedrenius, Sara. *...det ser illa ut: Estoniakatastrofen 28 september 1994*. Andreassons förlag AB, 2022.

JAIC: Joint Accident Investigation Commission, bestående av representanter från Sverige, Finland och Estland.

Ridderstolpe, Johan. "På jakt efter en väska". *Finanstidningen*, 3 feb 1999, kulturdelen.